

6-7 Eylül Olayları

Dr. Şükrü Yıldırım
(AREM Başkan Yardımcısı)

6 Eylül'de Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atılması haberi, İstanbul'da Yunan ve Rum emlakine karşı bir halk ayaklanmasına neden olmuş ve Yunanistan'a karşı galeyana gelen bazı topluluklar büyük bir yağmaya girişmiştir. Olaylar çığ gibi büyümüş, İstanbul ve İzmir'de Rum mahallelerinde çatışmalar çıkmış, bazı Rum mahallelerinde Rum ahali milis çeteleri kurarak misillemeye kalkışmıştır. "Kıbrıs Türk'tür Türk kalacaktır" yazılı bez pankartlarla yürüyüşe geçen bir kısım gençler, 70'e yakın kiliseyi ateşe vermiş, 100'e yakın işyeri ve 100'ü aşkın ev oturulamayacak şekilde tahrip edilip yağmalanmıştır. Başka bir deyişle, 7 Eylül sabahına kadar süren saldırılarda aralarında kilise ve havraların da bulunduğu 5.000'den fazla taşınmaz tahrip edilmiş ve milyonlarca dolarlık mal sokaklara saçılıp, talan edilmiştir. Hükümet olayları ancak sokağa çıkma yasağı ilan ve askeri

olay yerine sevk ederek önleyebilmiştir.

Olaylarda Türk basınına göre 11 kişi, bazı Yunan kaynaklarına göre 15 kişi öldürülmüştür. Olaylar sonunda 3.151 kişi tutuklanmıştır. Sonradan bu sayı 5.104'e yükselmiştir. Madde hasarın, o günün değerine göre 150 milyon-1 milyar Türk Lirası arasında olduğu tahmin edilmektedir. Hükümet olaylardan zarar görenlere her türlü yardımın yapılacağını açıklamış ve zarara uğrayıp tescil ettirenlere toplam 60 milyon Türk Lirası civarında tazminat ödemiştir. Olayların sorumlusu olarak görülen "Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti" kapatılmış ve üç general olay dolayısıyla görevinden alınmış ve İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etmiştir. Olayları incelemek üzere 9 Eylül'de İstanbul'da üç, Ankara ve İzmir'de birer askeri mahkeme kurulmuştur. Hükümet olağanüstü tedbirler almış ve örfi idare ilan edilmiştir. Olaylar 12 Eylül'de Meclis'te görüşülmüş, söz

konusu olayların konuşulduğu Meclis toplantısında karşılıklı tahriklerle Meclis savaş alanına dönmüştür. Bu gelişmelerin üzerine Hükümet düşmüştür. Durumdan memnun olmayan DP'li milletvekilleri Parti'den ayrılarak Aralık ayında Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır. Öte yandan 27 Mayıs darbesinden sonra cunta tarafından organize edilen Yassıada Yargılamalarında olayların DP Hükümetinin Başbakanı Menderes'in provokasyonu sonucu kontrolden çıktığı iddia edilmiş ve cunta mahkemesi Demokrat Parti yönetimini 6-7 Eylül olayları nedeniyle de cezalandırmıştır.

Findley'e göre 6-7 Eylül Olayları, İngiltere'nin Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs'ın geleceği hakkında görüşmeye davet ettiği 1955'te, DP Hükümeti'nin halk desteğini arkasına almak için bir gösteri düzenlemeye karar vermesi üzerine Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evin bombalanması haberinin bir İstanbul gaze-

tesinde yayınlanması sonucu Olay, 6 Eylül'de İstanbul ve İzmir'de Rumlara karşı bir saldırıya dönüşmüştür. Adı geçen yazara göre, Rumların mal ve mülkleri tesadüfi olmadığını gösterircesine harap edilmiştir. Bu bağlamda belirtmek gerekirse 6 Eylül gecesi bazı Türklerin dükkânlarına da saldırılar yapılarak yağmaya girişildiğini kaynaklar teyit etmektedir Böylece siyasi iktidarın içerde kamuoyunu birleştirmek için uyguladığı taktik geri tepmiştir.

İstanbul Örfi İdare Komutanlığının söz konusu olaylara ilişkin hazırladığı "Rapor"a göre bu olayların meydana gelmesinin amilleri; siyasi, manevi, iktisadi ve içtimaidir. Rapor uyarınca; siyasi amillerin başında büyük devletleri arkasına alan Yunanistan'ın gerçekleştirmek istediği "megalo idea"sı gereği kendilerine haksız olarak peşkeş çekilen, kolayca elde ettikleri Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olan Ege adalarından cesaret alarak Kıbrıs adasını da elde etmek istemeleri yönünde izledikleri politikaların matbuatça da desteklenmesinin Türk halkını tahrik etmesidir.

Manevi amiller olarak; Bizans imparatorluğu'nun tabii varisi olduğu-

nu iddia eden Yunanlıların İstanbul'un fethi dolayısıyla Türklere duydukları kinin sırf Türk ve İslam düşmanlığı ile büyük devletlerce desteklenmesi sonucu Mora İsyanı'nda, Girit Adası'nda, Balkan Savaşları'nda, Anadolu İşgali'nde Türk Halkına yapılan zulümlerin, yerli Rum Halkının ve matbuatının bunu desteklemesinin, Rumların kendilerini Türkiye'ye değil de Yunanistan'a bağlı olduklarını her vesile ile göstermelerinin Türk Halkı'nda uyandırdığı tepkilerdir.

Toplumsal ve ekonomik amiller olarak da; asırlardır bir cazibe merkezi, ticari ve ekonomik merkez olan İstanbul'a Anadolu'dan gelen işsizler, Balkanlar'dan gelen muhacirler ve İstanbul'da okuyan öğrenciler gözünde kendi hayat şartlarının düşüklüğü karşısında Rumların hayat seviyelerinin üst düzeyde olması, Rumlara karşı haset ve düşmanlığın doğması halet-i ruhiyesi söz konusu iken, Kıbrıs davasının ortaya çıkmasıdır.

Rapor'a göre bu olayları tahrik eden unsur ve amiller; basın, Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti ve

Kıbrıs'ta Türklerin katledileceği şayialarıdır. Yunan basınının Kıbrıs davasını savunmak bahanesiyle milli hislerimizi rencide edici bir lisan kullanması, Batı Trakya'da, Batı Anadolu'da, İstanbul'da hak iddiasına kalkışan küstahça yayınına Türk Basınının da şiddetle mukabele etmeye mecbur kalmasıdır.

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na göre, mezkûr Cemiyet tahrik edici bir faaliyet göstermiştir. Komutanlığa göre Kıbrıs'taki Kıbrıs Türk'tür Partisi Başkanı Fazıl Küçük'ün adı geçen Dernek Başkanı Hikmet Bil'e yazdığı mektubun Kıbrıs'taki Türklerin katliama uğrayacağı şayialarını arttırmıştır. Ayrıca Rapor'a göre 6-7 Eylül olaylarının meydana gelmesinde komünistlerin de rolü ve parmağı vardır. Ayrıca İstanbul Örfi İdare Komutanlığının

resmi vesikalara dayanarak edildiği kanaate göre, resmi makamlar, 6-7 Eylül hadiselerinin vuku bulacağından asla haberdar değildir.

Diğer taraftan Komutanlığa göre 6-7 Eylül Olaylarının önlenememesine ve bastırılmamasına sebep olan amiller: Çeşitli makamlarla, zabıta ve askeri kuvvetler üzerinde nüfus sahibi ve bunları sevk ve idare ve koordine edecek bir otoritenin İstanbul'da mevcut olmaması; zabıta kuvvetlerinin tertip ve taksiminde, sevk ve idaresinde yapılan hatalar, bunlara evvelden emir ve talimat verilmemesi; askeri birliklerin tertip ve taksiminde, sevk ve idaresinde yapılan hatalar ve bunlara emir ve talimat verilmemiş olması; zabıta kuvvetlerini sevk ve idare ile mükellef olan emniyet amirleriyle, ikinci derecedeki idare amirlerinin hareket tarzları; zabıta ve askeri kuvvetlerin nümayişçi ve tahripçileri dağıtmaya teşebbüsleri; Valinin saat 20.30'dan itibaren radyoda sık sık tekrar edilen tebliğleri; Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı öğrenildiği anda askeri yardım istenmemesi; zabıta kuvvetleriyle askeri birliklerin hareketlerinin psikolojik sebepler yüzünden frenlenmesi ve eldeki mevzuatların kifayetsizliğidir.

İstanbul Örfi İdare Komutanlığının 6-7 Eylül olaylarına dair hazırladıkları Raporda; 6 Eylül günü saat 20.30'dan itibaren İstanbul Valisinin olayı yatıştırmak için radyo ile sık sık tekrar edilen tebliğlerinin, olaydan habersiz olarak evlerinde, hanlarda ve kahvehanelerde oturan halkı da sokağa fırlatmaya vesile olduğu, bu suretle kitlelerin çıkış gibi büyüdüğü, şuuru kaybolmuş ve gözü kararmış olan kitlenin her yeri yakıp yıktığı, yağmaladığı, bu meyanda Patrikhane'ye yapılmak istenen müteaddit tecavüzlerin oradaki Emniyet ve sonradan katılan Zabıta-Askeri müşterek kuvvetleri tarafından tard edildiği, bu safhada hadisenin çok vahim bir hal aldığı, hükümet otoritelerinin, idare amirlerinin, zabıta amirlerinin tamamen acz içine düştükleri, sevk edilen askeri birliklerin de nasıl hareket edeceklerini şaşırdıkları, zabıta kuvvetlerinin ne hadiseden evvel ne de hadiseden sonra hiçbir yerden sarıh olarak emir almadıkları, zabıta kuvvetlerinin hadise karşısındaki pasif tutumlarının askeri birlikleri menfi etkilediği, saat 23.30'da İstanbul valisinin, vilayetteki odasından, Ordu Müfettişinden askeri birliklere umumi ateş emri vermesi isteğinde bulunduğu, bu emrin Ordu Müfettişi tarafından yerine getirilmediği belirtilmektedir.

Rapor; vilayetin emniyet ve asayişinin sağlanmasından valinin mesul olduğunu, İstanbul Valisinin Belediye Reisliği sıfatını da üstünde taşıdığını, Valinin mesaisinin sıklet merkezini belediye işlerine hasrettiğini, vilayet işlerini ikinci derecede ellere bıraktığını, bunun da 6-7 Eylül hadiseleriyle ilgili emniyet tertip ve tedbirlerinin alınmasındaki ihmal ve kayıtsızlıkta açıkça görüldüğünü ifade etmektedir.

Adı geçen Raporda; sonuç olarak vilayet tarafından, ne olaydan önce ne de olay sırasında, olayın en ağır bir seyir alması ihtimali de dikkate alınarak hareket tarzları hakkında idare amirlerine, zabıtaya ve ordu kuvvetlerine hiçbir görev, emir ve talimat verilmediği, dolayısıyla emniyet ve asayiş işlerinin tamamen bir hercümerç içinde bırakılmış olduğu vurgulanmıştır.

Görüldüğü gibi İstanbul Örfi İdare Komutanlığı'nın hazırladığı Rapordaki; sivil ve askeri yöneticilerin vazifelerindeki ihmallerden söz edilmekte ve sorumluluk bir taraflara yıkılmaya çalışılmaktadır.

6-7 Eylül 1955 olayları, Rumların büyük göç dalgalarıyla ülkeden ayrılmasına neden olmuştur. 6-7 Eylül Olaylarının bir Özel Harp işi olduğuna, muhteşem bir örgütlenmeyle amacına ulaştığına dair iddialar da söz konusudur.

KAYNAKÇA

- Anadol, C. (2004), Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti, İstanbul: Yeni Kuvayı Milliye Yayınları.
- Findley, C. V. (2014), Modern Türkiye Tarihi, Çev. G. Ayas, İstanbul: Timaş Yayınları
- Yıldırım, Ş. (2015) "1946-1960 Döneminde İçişleri Bakanlığı", M. Çelik (Ed.), T.C. İçişleri Bakanlığı Tarihi: 1920-2014, Ankara, TİAV Yayını, 2015, s. 226-323